

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

І. В. Кучера

СОЦІОЛОГІЯ:

навчально-методичний посібник
для підготовки до семінарських занять
для студентів
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Івано-Франківськ
«Симфонія форте»
2021

УДК 316
К 95

Рекомендовано до друку педагогічною радою Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 3 від 29 грудня 2020 р.)

Рецензенти:

Москаленко Ю. М., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Даниляк Р. П., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Кучера І. В.

К 95 Соціологія : навчально-методичний посібник для підготовки до семінарських занять для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка / І. В. Кучера. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. – 48 с.

Навчально-методичний посібник містить програму курсу, плани семінарських занять, тестові завдання, термінологічний словник, контрольні запитання, програмові вимоги та критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу «Соціологія».

УДК 316

Підп. до друку 02.02.2021. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк цифровий. Гарн. Times New Roman.
Умовн. др. арк. 2,79. Тираж 100 пр.

Видавець – «Симфонія форте»
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2, тел. (0342) 77-98-92

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців та виготівників видавничої продукції: серія ДК № 3312 від 12.11.2008 р.

Виготівник – ФОП Семко Я.Ю.
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2, тел. +38-067-342-56-46

© Кучера І. В., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	6
2. ПРОГРАМА КУРСУ	7
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
4. ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	32
5. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ»	41
6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ	43
7. ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ І ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	45
8. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	46

ПЕРЕДМОВА

Сучасна соціологія – це система соціальних знань, дослідницьких технологій, методик, за допомогою яких вона охоплює особливий аспект суспільства: соціальну реальність, процеси і явища соціального життя людей, інші соціальні сфери. Особливе місце соціології в системі соціальних і гуманітарних наук полягає в тому, що вона формує у майбутніх фахівців соціологічне мислення та культуру, здатність правильно сприймати соціальні процеси, які відбуваються у світовому співтоваристві та сучасному українському суспільстві, сприяє формуванню знань про соціальну дійсність та пояснює логіку процесів соціального розвитку. Знання дисципліни сприятимуть зростанню рівня фахової компетентності спеціалістів, слугуватимуть передумовою застосування набутих студентами теоретичних знань у практичній площині реальних соціокультурних умов та обставин.

Даний навчально-методичний посібник призначений насамперед для того, щоб допомогти студентам отримати необхідний інформаційний і довідковий матеріал, закріпити набуті знання та навички. Він містить програму курсу, плани семінарських занять, тестові завдання, термінологічний словник, контрольні запитання, програмові вимоги та критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу «Соціологія».

Метою вивчення курсу є підвищення рівня світоглядної і гуманітарної підготовки студентів шляхом оволодіння знаннями про соціальні зв'язки і відносини, способи їх організації, закономірності формування і розвитку.

Визначена мета реалізується шляхом розв'язання наступних **завдань**:

- сформувати у студентів цілісне уявлення про специфіку соціологічного знання, історію зарубіжної і вітчизняної соціології, перспективи її подальшого розвитку;
- розвинути у студентів вміння теоретично осмислювати й аналізувати соціальні явища та процеси, які відбуваються у світовому співтоваристві і сучасному українському суспільстві;
- виробити у майбутніх спеціалістів навички організації і проведення конкретно-соціологічних досліджень та використання їх результатів у практичній діяльності.

У процесі вивчення курсу «Соціологія» студенти повинні:

знати:

- основні етапи розвитку світової та вітчизняної соціологічної науки;
- понятійно-категоріальний апарат соціології;
- зміст основних соціологічних теорій;
- закономірності функціонування і розвитку суспільства;
- особливості соціологічного підходу до вивчення особистості, молоді, сім'ї, культури, освіти;
- методологічні і методичні підходи до організації соціологічних досліджень.

ВМІТИ:

- аналізувати соціальні явища та процеси, які відбуваються в світовому співтоваристві та сучасному українському соціумі;
- охарактеризувати процес трансформації сучасного українського суспільства, джерела і види соціальних змін, що в ньому, відбуваються;
- використовувати на практиці результати соціологічних досліджень;
- застосовувати соціальні технології в майбутній роботі задля покращення соціально-психологічного клімату в колективі та розв'язанні міжособистісних і трудових конфліктів.

Форми поточного контролю:

- оцінювання засвоєного змісту матеріалу семінару, тобто усне і письмове опитування на семінарських заняттях;
- оцінювання творчих, пошукових завдань, доповідей, реферативних повідомлень;
- оцінювання контрольних робіт.

Вид підсумкового контролю: залік.

1. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Кількість годин, відведених на		
	лекції	семінари	самостійна робота

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство	2	2	8
Тема 2. Основні етапи і тенденції розвитку соціологічної думки	2	2	10
Тема 3. Суспільство як соціальна система	2	2	8
Тема 4. Особистість в системі соціальних зв'язків	2	2	8
Тема 5. Соціологія культури і освіти	2	2	8
Тема 6. Соціологія сім'ї та молоді	2	4	8
Тема 7. Теорія, методика і техніка організації та проведення соціологічного дослідження	2	2	10

Всього за видами роботи	14	16	60
Усього	90		

2. ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство

Поняття соціології: об'єкт та предмет її дослідження. Категорії соціології. Соціальне як базова категорія соціології.

Структура соціологічної науки. Фундаментальний і прикладний, теоретичний і емпіричний рівні соціології. Макро- і мікросоціологія.

Гносеологічні (теоретико-пізнавальна, світоглядно-ідеологічна) та соціальні (практично-перетворювальна, прогностична, організаційно-технологічна, гуманістична, критична, соціального управління) функції соціології. Значення соціології як науки для розв'язання проблем наукового управління суспільством, соціально-економічних і політичних перетворень на шляху модернізації українського суспільства.

Місце соціології в системі суспільних та гуманітарних наук. Взаємозв'язок соціології з філософією, історією, політологією, психологією, економічною теорією.

Тема 2. Основні етапи і тенденції розвитку соціологічної думки

Найважливіші етапи становлення соціологічних знань: протосоціологічний, академічний, сучасний.

Передумови виникнення соціології як науки. Міфологія як спосіб відображення соціальної реальності. Проблеми суспільства та соціального пізнання у працях античних мислителів: Демократа, Платона, Аристотеля. Соціальні знання епохи Середньовіччя і Відродження. Соціальні утопії Т. Мора і Т. Кампанелли. Вчення Н. Макіавеллі. Теорія природного права і суспільного договору Т. Гроція, Т. Гоббса, Б. Спінози.

Становлення і розвиток соціології у ХІХ ст. О. Конт як засновник соціології. Органістська школа в соціології. Соціал-дарвіністський (Л. Гумпловуич, А. Смолл), расово-антропологічний (Ж. Гобіно, Х Чемберлен) та географічний (Ф. Ратцель, Г. Бокль, Ш. Монтеск'є) напрями в соціології. Соціальна теорія марксизму.

Психологічні напрями в соціології. Концепція «психології натовпу» Г. Леона. Теорія малих груп і «дзеркального Я» Ч. Кулі. Теорія інстинктів соціальної поведінки У. Мак-Дугала. Формальна соціологія Г. Зіммеля та Ф. Тьонніса. Теорія соціальної дії та ідея «розуміючої соціології» М. Вебера. Типологія суспільних форм Е. Дюркгейма.

Особливості розвитку соціології у ХХ ст. Структурні (функціоналістські, конфліктні) та інтерпретативні (теорія символічного інтеракціонізму, феноменологія, етнометодологія, теорія соціального обміну) парадигми в соціології. Інтегральна соціологія П. Сорокіна. Емпірична соціологія: Чиказька, Колумбійська і Гарвардська школи.

Історія становлення та розвитку соціології в Україні. Спроби осмислення соціального буття в період Київської Русі. Ідея природного права та

суспільного договору С. Оріховського. Соціальна філософія Г. Сковороди. Розвиток суспільно-політичної думки у XIX ст.: М. Драгоманов про еволюцію і революцію, соціально-історичні погляди М. Костомарова, теорія плюралізму М. Ковалевського, О. Потебня, І. Франко. Історико-соціальний метод М. Грушевського. Сучасна українська соціологія.

Тема 3. Суспільство як соціальна система

Соціологічні уявлення про суспільство. Системний підхід до вивчення суспільства. Типи суспільства. Базові компоненти соціального життя: соціальна дія, соціальна взаємодія, соціальні відносини. Норми і санкції як структурні елементи соціального контролю. Первинні і вторинні соціальні групи. Соціальні інститути, їх типи та функції.

Поняття соціальної структури суспільства. Соціальні статуси, соціальні ролі, соціальні групи, соціальні організації, соціальні інститути як основні елементи соціальної структури суспільства. Соціально-класова структура суспільства.

Соціальна нерівність та соціальна стратифікація. Дохід, освіта, влада і престиж як основні критерії стратифікації. Види стратифікації (економічна, політична, професійна). Функціональне пояснення нерівності в теорії стратифікації К. Девіса та У. Мура. Історичні типи соціальної стратифікації: рабство, каста, стан, клас. Поняття «середній клас», його критерії та функції.

Соціальна мобільність та її види: горизонтальна і вертикальна, висхідна і нисхідна, індивідуальна і колективна, внутрішньогенераційна і міжгенераційна. Концепція вертикальної мобільності П. Сорокіна.

Характерні риси стратифікації сучасного українського суспільства. Маргіналізація.

Тема 4. Особистість у системі соціальних зв'язків

Соціологія особистості. Ключові поняття і категорії соціології особистості: людина, індивід, особистість, індивідуальність. Характерні риси особистості. Періодизація розвитку особистості (за А. Еріксоном). Структура особистості та її компоненти (П. Сорокін, З. Фрейд). Потреби, інтереси, мотиви та ціннісні орієнтації.

Соціалізація особистості, її етапи. Структура соціалізації: адаптація, інтеріоризація, формування особистості. Агенти соціалізації. Ресоціалізація особистості в умовах трансформації суспільства.

Рольові теорії особистості (Ч. Кулі, Д. Мід, Р. Мертон). Соціальний статус. Соціальна роль. Міжособистісні та внутрішньоособистісні рольові конфлікти.

Поняття «соціальний тип особистості». Типології особистості (В. Ядов, Е. Фромм, Р. Дарендорф).

Тема 5. Соціологія культури і освіти

Поняття культури та особливості її дослідження в соціології. Еволюція уявлень про культуру. Основні сфери прояву людської культури та рівні її соціологічного дослідження.

Базисні елементи культури: цінності (смисложиттєві цінності, цінності суспільного визнання і покликання, цінності міжособистісного спілкування, вітальні, демократичні та партикулярні цінності), норми, соціокультурні зразки поведінки (звичаї, обряди, традиції), соціокультурні уявлення, поняття, мова, соціально-культурне середовище.

Внутрішня структура культури та її форми: загальнолюдська культура, суперкультура, субкультура, контркультура, девіантна культура, особистісна культура. Функціональні культури: професійні, територіальні, статево-вікові. Культурні конфлікти. Етноцентризм та культурний релятивізм. Культурні універсалиї. Народна й елітна культура. Масова культура. Соціальні функції культури.

Зміст і роль освіти в житті суспільства. Навчання як соціокультурна діяльність. Соціальні функції і мета освіти.

Тема 6. Соціологія сім'ї та молоді

Сім'я як соціальний феномен. Поняття «сім'я» та «шлюб». Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Категорії соціологічного дослідження сім'ї: умови життя, структура сім'ї, життєвий цикл сім'ї.

Основні форми сім'ї та різновиди шлюбу (нуклеарна і розширена сім'я; моногамія і полігамія, груповий шлюб; патріархальні і матріархальні родини, егалітарна сімейна система).

Функції сім'ї: виховна, господарсько-побутова, економічна, первинного соціального контролю, духовного спілкування, соціально-статусна, дозвільна, емоційна, сексуальна.

Проблеми сучасної сім'ї, тенденції розвитку та демографічна політика.

Об'єкт, предмет і завдання соціології молоді. Поняття «молодь». Основні риси молоді та її відмінність від інших соціально-демографічних груп. Критерії (фізіологічні, культурно-освітні, соціально-психологічні, соціально-економічні) та необхідність вивчення вікових меж молоді. Вікові межі молоді в Україні. Ціннісні орієнтації сучасної молоді.

Тема 7. Теорія, методика і техніка організації та проведення соціологічного дослідження

Сутність соціологічного дослідження та його різновиди. Етапи соціологічного дослідження. Формулювання проблеми дослідження. Програма соціологічного дослідження і її основні компоненти. Методологічний компонент програми дослідження та його зміст: формулювання теми, мети і завдань дослідження, визначення предмета і об'єкта дослідження, інтерпретація і операціоналізація понять, висування і перевірка гіпотез.

Стратегічний і робочий плани соціологічного дослідження.

Вибірковий метод у соціологічному дослідженні. Види вибірки. Обґрунтування вибірки. Репрезентативність. Способи побудови вибірки.

Опитування як метод збору соціологічної інформації. Критерії якості даних різних видів опитування. Анкетування та інтерв'ю як різновиди опитування. Соціометричне дослідження: мета, методика, обробка і інтерпретація даних. Спостереження: види, програма, підготовка спостерігача. Аналіз збору документів як метод соціологічного дослідження. Класифікація документів. Проблема якості документальної інформації. Кількісний (контент-аналіз) зміст документів. Експеримент.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Предмет, завдання, функції та категорії соціології

План

1. Соціологія як наука про суспільство: об'єкт і предмет дослідження.
2. Поняття соціального закону. Система категорій соціології.
3. Структура і функції соціології.
4. Зв'язок соціології з іншими науками.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338 с.

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

Практикум з соціології: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / за ред. В. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 368 с.

Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.

Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.

Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер // М. Вебер. Избранные произведения. – М.: Политиздат, 1990. – С. 601-628.

Руткевич М. О предмете социологической науки: три методологических вопроса / М. Руткевич // Социологические исследования. – 1991. – №7. – С. 25-37.

Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин. – Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколова: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 284 с.

Ядов В. Размышления о предмете социологии / В. Ядов // Социологические исследования. – 1990. – №2. – С. 3-17.

Термінологічний словник

Галузеві соціологічні теорії – галузі соціологічного знання, які постають на межі власне між соціологією та іншими науками: економікою, правознавством, політологією, наукознавством.

Загальні соціологічні теорії – теорії, які розкривають сутнісні моменти розвитку суспільства і в цілому історичного процесу.

Категорії соціології – загальні поняття, які віддзеркалюють суттєві сторони її предмета, розкривають механізм прояву законів і закономірностей, які нею вивчаються.

Методи соціології – системний спосіб досягнення теоретичного та практичного результату з метою одержання нової інформації для пізнання соціальної реальності.

Соціальна дія – форма або спосіб розв’язання соціальних проблем і суперечностей, основою яких є зіткнення інтересів основних соціальних сил суспільства.

Соціальна система – складноорганізоване, цілісне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв’язки та взаємовідносини, а також соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми та цінності, що надають функціонуванню системи впорядкованого характеру.

Соціальна спільнота – сукупність людей, що об’єднані тривалими соціальними зв’язками й відносинами, які склалися історично і мають низку спільних ознак, що надають їм неповторної своєрідності.

Соціальна теорія – комплекс поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на тлумачення і пояснення соціальних процесів і явищ.

Соціальне – це сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, що формуються в процесі спільної діяльності індивідів чи спільнот за конкретних умов і виявляються в їхніх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальне явище – будь-який прояв відносин, подія, випадок.

Соціальний інститут – форма організації і засіб здійснення спільної життєдіяльності людей.

Соціальний процес – послідовна зміна станів або рух елементів соціальної системи та її підсистем, будь-якого соціального об’єкта.

Соціальні відносини – відносини між окремими людьми, соціальними групами, які беруть неоднакову участь в економічному, політичному і духовному житті, мають різний соціальний статус, спосіб життя, джерела і рівні доходів, особистого споживання.

Соціальні закони – відносно сталі і систематично відновлювані зв’язки та відносини між соціальними суб’єктами.

Соціологічне знання – знання про основні закономірності функціонування й розвитку суспільства та його підсистем.

Соціологічні теорії середнього рівня – соціологічні теорії, які знаходяться між теоретичними і емпіричними дослідженнями і забезпечують взаємозв’язок між ними в межах окремих галузей соціології.

Соціологія – наука про суспільство як єдину цілісну соціальну систему, соціальні відносини та соціальну поведінку людей.

Спеціальні соціологічні теорії – галузі соціологічного знання, які вивчають, насамперед, окремі соціальні спільноти у їх конкретному стані, соціальні інститути та соціальні процеси.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте спільні та відмінні риси об'єкта та предмета соціології як науки.
2. Які особливості категорії «соціальне» в соціології?
3. За якими критеріями класифікують соціологічні закони?
4. Як взаємодіють різні елементи структури соціологічного знання?
5. Чим відрізняються макро- і мікросоціологічні теорії?
6. Обґрунтуйте загальнонаукові принципи, на яких базуються соціологічні знання.
7. Які основні завдання соціологічної науки на сучасному етапі? Чим вони зумовлені?
8. У чому суть основних функцій соціології?
9. Охарактеризуйте взаємовідносини соціології з іншими науками про людину і суспільство?
10. Чому соціологію називають міждисциплінарною наукою?

Тема 2. Історія становлення та розвитку соціології

План

1. Становлення і розвиток класичної соціології.
2. Сучасна західна соціологія: основні проблеми та напрями.
3. Українська соціологічна думка кін. XIX – поч. XX ст.
4. Соціологія радянського періоду.
5. Українська соціологія сьогодні: стан, проблеми, перспективи.

Основна література

- Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338с.
- Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
- Нестуля О. Соціологія: практикум модульний варіант: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Верезомська. – К.: Цент учбової літератури, 2009. – 272 с.
- Піча В. Соціологія: короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Піча, А. Хорунжий, Л. Климанська, В. Савка / за ред. В. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 2008 – 340 с.
- Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.
- Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.
- Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
- Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Арон Р. Етапи розвитку соціальної думки / Р. Арон. – К.: Юніверс, 2004. – 688 с.

Вебер М. Избранные произведения: пер с нем. / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.

Захарченко М. В. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.) / М. В. Захарченко, О. І. Погорілий. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.

История социологии в Западной Европе и США: учеб. для вузов / отв. ред. Г. В. Осипов. – М.: Изд. группа Норма – ИНФРА, 1999. – 576 с.

История теоретической социологии. Т. 1,2 / сост. и ред. Ю. Давыдов. – М.: Канон, 1997. – Т. 1. – 496 с. – Т. 2. – 560 с.

Кравченко А. И. История зарубежной социологии: учеб. пособ. для ВУЗов / А. И. Кравченко. – М.: Культура, Академический проект, 2005. – 704 с.

Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: посіб. / О. Погорілий. – К.: Либідь, 1996. – 224 с.

Соціологічна думка України: навч. посіб. / Міжнар. фонд «Відродження»; М. Захарченко, В. Бурлачук, М. Молчанов та ін. – К.: Заповіт, 1996. – 423 с.

Термінологічний словник

Академічний (класичний) етап розвитку соціології – соціологічні знання ХІХ – першої чверті ХХ ст.

Академічний період української соціології – розвиток української соціологічної науки з 60-х рр. ХІХ ст. до 20-х рр. ХХ ст.

Аномія – стан суспільства, за якого відсутнє чітке моральне регулювання поведінки людей.

Концепція – система взаємопов'язаних і сумісних поглядів на певні явища і процеси, спосіб їх розуміння і трактування; головна ідея певної теорії.

Парадигма – певний ціннісно-нормативний підхід, який визначає кут зору, крізь призму якого відстежуються, аналізуються та узагальнюються соціальні явища та процеси.

Протосоціологічний етап розвитку соціології – розвиток соціологічної думки з найдавніших часів до ХVІІІ ст.

Протосоціологічний період української соціології – розвиток соціологічної думки з ІХ ст. до середини ХІХ ст.

Радянський період української соціології – розвиток української соціології в 20–80-х рр. ХХ ст.

Символічний інтеракціонізм – інтерпретативна парадигма, яка зводить зміст соціальних процесів до взаємодії індивідів у групі і суспільстві.

Солідарність соціальна – зв'язність або ступінь зв'язаності, яка проявляється у суспільстві, соціальній спільноті або групі.

Соціальна динаміка – теорія суспільного прогресу, яка вивчає закони розвитку соціальних систем і їх зміни.

Соціальна дія – дія, яка співвідноситься з діями інших осіб і орієнтується на них.

Соціальна статика – теорія суспільного порядку, яка вивчає умови і закони функціонування суспільної системи.

Соціальний факт – дії, вчинки і характеристики поведінки людей, соціальних груп, матеріальні і духовні продукти людської діяльності.

Структуралізм – напрям сучасної соціології, який надає пріоритет структурному методу пізнання всіх явищ і процесів соціального світу.

Сучасний етап розвитку соціології – розвиток соціологічної науки з ХХ ст. по теперішній час.

Сучасний етап української соціології – розвиток української соціологічної науки з початку 90-х рр. ХХ ст. по теперішній час.

Технократизм – напрям в соціології, згідно з яким сучасне суспільство регулюється принципами техніко-організаційної реальності, носіями якої є інженери, організатори виробництва, експерти.

Функціоналізм – один з напрямів макросоціологічного підходу до аналізу і розуміння суспільства, згідно з яким суспільство – єдиний організм, який складається із взаємозалежних елементів, що виконують певні функції.

Контрольні запитання

1. Яка роль О. Конта та Г. Спенсера у становленні соціології?
2. Розкрийте суть концепції «соціологізму» Е. Дюркгейма.
3. Охарактеризуйте внесок К. Маркса у розвиток соціології.
4. Хто є автором методу розуміння і віднесення до цінностей? У чому суть цього методу?
5. Що таке «парадигма» в соціології?
6. Зробіть порівняльний аналіз соціологічних концепцій Т. Парсонса та Р. Мертона.
7. Чи можуть соціальні конфлікти відігравати позитивну роль у розвитку суспільства?
8. Охарактеризуйте основні етапи розвитку соціологічної думки в Україні.
9. Чим зумовлене неоднакове ставлення до соціології у демократичних і тоталітарних державах?
10. У чому полягають особливості розвитку вітчизняної соціології ХХ ст.?

Тема 3. Суспільство як цілісна система

План

1. Поняття «суспільство» та його типи.
2. Соціальна структура суспільства: основні види та елементи.
3. Теорія соціальної стратифікації.
4. Характерні риси стратифікації сучасного українського суспільства.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338с.

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.

Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.

Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Балабанов А. Социальное неравенство: факторы углубления депривации / А. Балабанова, Е. Балабанова // Социологические исследования. – 2003. - №7. – С. 34-43.

Гидденс Э. Стратификация и классовая структура / Э. Гидденс // Социологические исследования. – 1992. - №11. – С. 107-121.

Іващенко О. Про анатомію економічної нерівності в сучасній Україні: соціологічні дослідження / О. Іваненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. - №4. – С. 29-55.

Структурні виміри сучасного суспільства: навч. посібник / за ред. С. Макеєва. – К., 2006. – С. 209-243.

Термінологічний словник

Аскрипція – просування соціальними сходами завдяки зовнішнім, незалежним від індивіда властивостям (соціальному становищу, фізичним даним).

Бідність – неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, який вважається нормальним та звичним для даного суспільства.

Внутрішньогенераційна мобільність (інтрагенераційна) – висхідна або нисхідна мобільність окремої людини впродовж її життя.

Інтенсивність мобільності – кількість індивідів, що змінюють соціальні позиції у горизонтальному та вертикальному напрямі за певний проміжок часу.

Клас соціальний – велика соціальна група, яка об'єднує людей з принципово спільним соціально-економічним і політичним статусом, елемент соціально-стратифікаційної системи.

Маргінали – нетипові представники своєї спільноти, які формують власне соціальне середовище, свою субкультуру, до певної міри дистанціюючи від своєї соціальної верстви.

Міжгенераційна мобільність (інтергенераційна) – рух індивіда по соціальній шкалі між різними поколіннями.

Постіндустріальне суспільство – суспільство, яке ґрунтується на інформаційно-комп'ютерній цивілізації, а технологічну основу якого складають знання та інформація.

Соціальна мобільність – рух індивідів між різними соціальними позиціями впродовж якого вони здійснюють перехід від однієї соціальної групи до іншої.

- **горизонтальна мобільність** – передбачає перехід індивідів з однієї соціальної групи до іншої без зміни соціального статусу;
- **вертикальна мобільність** – передбачає перехід індивіда з однієї групи до іншої зі зміною соціального статусу.

Соціальна роль – очікувана поведінка, що асоціюється з певним статусом.

Соціальна стратифікація – ієрархічно організована структура соціальної нерівності, яка існує в певному суспільстві в певний історичний період.

Соціальна структура – сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих між собою упорядкованих соціальних спільнот, груп, а також відносин між ними.

Соціальний статус – це комплекс соціальних ознак, які всебічно характеризують становище особистості або цілої групи у всіх основних сферах життя суспільства:

- **статус визначений** – соціальне становище, визначене людині за народженням або безпосередньо внаслідок родинного походження;
- **статус набутий** – отримання соціального положення завдяки власним зусиллям, особисто у відкритому змаганні з іншими, у процесі конкуренції.

Соціальні зміни – зміни в моделях культури, соціальної структури, соціальної поведінки:

- **структурні соціальні зміни** – зміни, які торкаються структур різноманітних соціальних утворень;
- **процесуальні соціальні зміни** – зміни, що торкаються соціальних процесів, ті, що відбуваються у сфері соціальних

взаємодій та взаємовідносин різноманітних утворень: спільностей, інститутів, організацій, індивідів;

- **функціональні соціальні зміни** – зміни, що торкаються різноманітних функцій соціальних систем, інститутів, організацій;
- **мотиваційні соціальні зміни** – зміни у сфері мотивацій індивідуальної та колективної діяльності.

Суспільство – сукупність усіх способів взаємодії і форм об'єднання людей, в яких має вираз їх всебічна залежність.

Традиційне (доіндустріальне) суспільство – це суспільство з малорухомими соціальними структурами, з таким способом соціокультурної регуляції, який базується на традиції.

Швидкість мобільності – рух індивіда по соціоекономічній шкалі за певний проміжок часу.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення терміна «суспільство» та охарактеризуйте його основні ознаки.
2. Назвіть відомі вам критерії типології суспільств.
3. Визначте сутність поняття «соціальна структура суспільства».
4. Охарактеризуйте основні елементи соціальної структури суспільства.
5. Яка відмінність між поняттями «клас» і «страта»?
6. Охарактеризуйте історичні типи стратифікації.
7. Які критерії соціальної стратифікації?
8. Вкажіть суттєві риси феномену «середнього класу», його соціальні функції.
9. Розкрийте сутність процесу соціальної мобільності.
10. Які фактори впливають на сучасні процеси структуризації українського суспільства?

Тема: 4. Соціологія особистості

План

1. Особливості соціологічного аналізу особистості.
2. Соціальна структура особистості.
3. Соціалізації особистості як процес.
4. Поняття «соціальний тип особистості». Типології особистості.

Основна література

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.

Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городянєнка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова

Бергер П.Л., Бергер Б. Социология: Биографический подход / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004. – С. 25-396.

Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб.: Питер, 2008. – С. 46-91.

Термінологічний словник

Агенти соціалізації – це люди та установи, діючі соціальні суб'єкти, за допомогою яких людина соціалізується шляхом навчання, завдяки процесам комунікації та долученням до культури.

Адаптація – пасивне пристосування людини до соціального середовища.

Девіантна поведінка – поведінка індивіда, що відхиляється від прийнятих у суспільстві ціннісно-нормативних стандартів.

Десоціалізація – процес відмови від старих цінностей, норм, ролей та правил поведінки.

Ідентифікація соціальна – усвідомлення особистістю своєї приналежності до певної спільноти, її поведінки у відповідності до прийнятих у групі норм.

Індивід – окрема конкретна людина, представник людського роду.

Індивідуальність – сукупність біологічних і соціальних рис, що відрізняють одну людину від інших.

Інтереси – реальні причини дій, що формуються у соціальних груп, індивідів у зв'язку з їх відмінностями за станом і роллю в суспільному житті.

Інтеріоризація – активна взаємодія індивіда з середовищем, в якому людина робить свідомий вибір.

Особистість – це соціальна характеристика людини, яка представлена комплексом якостей, що набуваються нею у суспільстві внаслідок включення її у систему суспільних відносин.

Потреба – об'єктивно зумовлена для людини необхідність у засобах існування і в діяльності з їх придбання.

Ресоціалізація – процес засвоєння нових цінностей, норм, ролей і правил поведінки замість втрачених.

Рольова структура особистості – сукупність ролей, виконуваних особою в різних соціальних групах і будь-яких соціальних ситуаціях.

Рольовий конфлікт – внутрішнє протиріччя, що виникає внаслідок несумісності рольових вимог щодо прийнятих індивідом ролей, які виконуються ним одночасно.

Соціалізація – процес включення індивіда до системи зв'язків та відносин, його активної взаємодії з оточенням, у результаті якої індивід засвоює зразки поведінки, соціальні норми і цінності необхідні для його успішної життєдіяльності у даному суспільстві.

Соціальна поведінка – це усвідомлені, цілеспрямовані дії, засновані на врахуванні потреб, інтересів і дій інших людей, існуючих соціальних норм.

Соціальний тип особистості – певний фіксований набір соціальних властивостей, що виявляється у її свідомості та поведінці.

Соціологія особистості – галузь соціології, яка вивчає особистість як соціальну систему, як об'єкт і суб'єкт соціальних відносин.

Спрямованість особи – особливе ставлення людини до дійсності і самої себе, яка має вираз у цінностях, мотивах, потребах, установках, прагненнях, переконаннях, ідеалах.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість».
2. Яка роль біологічного фактора у формуванні особистості?
3. У чому полягає специфіка макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до розкриття проблем особистості?
4. Які особливості визначають соціологічний зміст понять «соціальний статус» і «соціальна роль»?
5. Що таке санкції? Які є типи санкцій?
6. Які складові визначають структуру особистості?
7. Дайте визначення поняття «соціалізація».
8. Охарактеризуйте фактори, механізми та агентів соціалізації.
9. Розкрийте соціологічний зміст понять «десоціалізація» та «ресоціалізація».
10. Яку роль відіграє соціалізація у процесі формування людини як громадянина.

Тема 5. Соціологія культури і освіти

План

1. Культура як соціальний феномен. Підходи до визначення поняття «культура».
2. Компоненти культури.
3. Форми і типи культури.
4. Освіта як соціальний інститут та соціальна система. Структурні характеристики системи освіти в Україні.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338с.

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Піча В. Соціологія: короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Піча, А. Хорунжий, Л. Климанська, В. Савка / за ред. В. М. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 2008 – 340 с.

Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

Практикум з соціології: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / за ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 368 с.

Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.

Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.

Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городнянка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Гавриленко І. Соціологія освіти: навч. посіб. / І. Гавриленко, О. Скідін. – Запоріжжя: «ЕТТА-ПРЕСС» 1998. – 396 с.

Городняк І. Соціологія освіти: навч. посіб. / І. Городняк. – Львів: «Науковий Світ-2000», 2011. – 265 с.

Ионин Л. Социология культуры / Л. Ионин. – М.: Логос, 1996. – 362 с.

Победа Н. А. Социология культуры / Н. Победа. – Одесса: Астропринт, 1997. – 224 с.

Термінологічний словник

Девіантна культура – різновид субкультури, що притаманний групам з соціально відхиленою поведінкою.

Домінуюча культура – сукупність цінностей, вірувань, традицій і звичаїв, якими керується більшість членів суспільства.

Етноцентризм – судження про інші культури з позицій вищості своєї власної культури.

Загальнолюдська культура – культура, вироблена людством впродовж всієї історії його існування, яка спирається на загальнолюдські цінності істини, добра, краси, справедливості тощо.

Звичаї – схвалені суспільством масові взірці дій, які рекомендується виконувати.

Контркультура – культурна модель певної групи, яка протистоїть

або знаходиться у конфронтації до панівної суперкультури та субкультур просуспільних спільнот.

Культура – рівень оволодіння людиною чи суспільством досягнутими цивілізаційними цінностями, їх наявність та створення нових цінностей; ступінь людського в людині.

Культура елітарна – форма культури, яка включає вишукане мистецтво, музику, літературу і призначена для вищих прошарків населення.

Культура масова – форма культури, витвори якої стандартизуються і розповсюджуються серед широких мас без участі регіональних, релігійних і класових субкультур.

Культура нормативна – сукупність культурних зразків, які вказують на стандарти правильної поведінки, дозволяють або забороняють певні дії.

Культурна дифузія – розповсюдження особливостей, якостей однієї культури на інші культури.

Культурний релятивізм – метод, що є спробою об'єктивного аналізу різних суспільств або культур, за яким цінності однієї культури визначаються незалежно від цінностей інших.

Культурні універсалії – риси, притаманні всім культурам.

Національна культура – культура певної нації і в цілому суспільства.

Норми – сукупність зобов'язуючих принципів, еталонів, що відбивають загальні вимоги суспільства, конкретних соціальних спільнот до поведінки їх членів.

Обряди - сукупність символічних стереотипних колективних дій, що втілюють в собі ті чи інші соціальні ідеї, уявлення, норми і цінності і викликають певні колективні почуття.

Освіта – це процес передачі накопичених поколіннями знань і культурних цінностей.

Особистісна культура – культура конкретного індивіда.

Соціокультурні уявлення – це регулятори, що формуються на особистісному рівні на основі повсякденного досвіду; це первинні орієнтації в просторі культури суспільства, соціальної спільноти або групи.

Соціологія культури – галузь соціології, що вивчає виробництво, сприйняття, тиражування, розповсюдження культурних цінностей, культури в цілому, соціальні закономірності функціонування культури в суспільстві і її специфічні особливості як окремої соціальної сфери.

Суперкультура – культура, створена конкретним суспільством, яка передається з покоління в покоління.

Цінності – загальноприйняті переконання щодо цілей, до яких людина повинна прагнути.

Контрольні запитання

1. У чому полягають особливості поняття «культура» з точки зору соціологічного аналізу?
2. Охарактеризуйте основні функції культури.
3. Які структурні елементи складають культуру як соціальну систему?

4. Які відмінності існують між поняттями «цінності» і «норми»?
5. У чому виявляється нормативний аспект культури?
6. Що таке «етноцентризм» і «культурний релятивізм»?
7. Наведіть приклади культурних універсалій. Які причини їх виникнення?
8. Охарактеризуйте різні форми культури в межах одного суспільства.
9. Як співвідносяться домінуюча культура і субкультура?
10. Охарактеризуйте особливості розвитку національної культури на рубежі ХХ-ХХІ ст.

Тема 6. Соціологія сім'ї

План

1. Соціологія сім'ї: об'єкт, предмет, основні категорії.
2. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група.
3. Типологія сім'ї та шлюбу. Соціальні функції сім'ї.
4. Тенденції розвитку сучасної сім'ї.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338с.

Гіденс Е. Соціологія: Пер. з англ.. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іваненко / Е. Гіденс. – К.: Основи, 1999. – 726 с.

Нестуля О. Соціологія: практикум модульний варіант: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Верезомська. – К.: Цент учбової літератури, 2009. – 272 с.

Піча В. Соціологія: короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Піча, А. Хорунжий, Л. Климанська, В. Савка / за ред. В. М. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 2008 – 340 с.

Практикум з соціології: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / за ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 368 с.

Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Антонов И. А. Микросоциология семьи (Методология исследования структур и процессов) / И. А. Антонов. – М.: Note Rene, 1998.

Марценюк Т. О. Стан гендерної рівності в Україні: міжнародний аспект / Т. О. Марценюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Soc/2007_70/09_mart_snyuk_to.pdf

Постанова Верховної Ради України «Про концепцію державної сімейної політики» від 17 вересня 1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>

Сімейна політика в Україні та ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.family-institute.org.ua/konferenciji/articles/ 24 sisejna-politika-v-ukrajini-ta-jes.html](http://www.family-institute.org.ua/konferenciji/articles/24_sisejna-politika-v-ukrajini-ta-jes.html)

Термінологічний словник

Екзогамія – правила, які дозволяють, вибрати собі подружнього партнера в середині певних суспільних груп (клас, раса, каста тощо).

Ендогамія – правила, які забороняють укладення шлюбу всередині певної суспільної групи.

Життєвий цикл сім'ї – послідовні етапи розвитку, життєдіяльності сім'ї від її створення до припинення шлюбних стосунків:

- створення родини (вступ у шлюб);
- початок дітонародження (народження першої дитини);
- завершення дітонародження (народження останньої дитини);
- „порожнє гніздо” (виділення з родини останньої дитини);
- припинення існування сім'ї (смерть одного з подружжя).

Інцест – звичай, який забороняє шлюби чи статеві зв'язки між особами, що є кровними родичами.

Проміскуїтет – невпорядковані, нестабільні сімейні стосунки, характерні для первісного людського стада, де всі чоловіки і жінки одночасно і, як правило, на нетривалий термін, могли вступати у статеві стосунки, створюючи сім'ї.

Сім'я – засноване на кровній спорідненості, шлюбі або усиновленні об'єднання людей, які пов'язані між собою спільністю побуту і взаємною відповідальністю за виховання дітей:

- нуклеарна сім'я – сім'я, яка складається з однієї сімейної пари, можливо, з дітьми;
- розширена (складна) сім'я – сім'я, яка складається із кількох поколінь родичів;
- егалітарна сім'я – сім'я, у якій влада розподіляється порівно між чоловіком і жінкою;
- матріархальна сім'я – сім'я, в якій влада належить жінці і матері;
- патріархальна сім'я – сім'я, в якій влада належить чоловікові і батьку.

Сімейна ідеологія – сукупність цінностей та установок у сфері сімейного життя.

Сімейна політика – один з напрямів соціальної політики, який визначає ставлення держави, суспільства до сім'ї, способи та форми регулювання сімейно-шлюбних стосунків з метою оптимізації її функціонування.

Соціологія сім'ї – спеціально соціологічна дисципліна, яка вивчає формування, розвиток і функціонування сім'ї та шлюбно-родинних стосунків у конкретних культурних і соціально-економічних умовах.

Спосіб життя сім'ї – сукупність тих видів життєдіяльності, які виконуються всіма разом, або деякими із членів сім'ї чи одним із них, але від імені і для усієї сім'ї.

Структура сім'ї – сукупність взаємин між її членами, яка містить у собі стосунки спорідненості, влади, авторитету, систему морально-духовних стосунків тощо.

Умови життя сім'ї – сукупність суб'єктивних та об'єктивних факторів макро- і мікросередовища проживання сім'ї.

Шлюб – історично змінна соціальна форма стосунків між чоловіком та жінкою, через які суспільство впорядковує і санкціонує їхнє статеве життя, визначає подружні та батьківські права і обов'язки:

- моногамний шлюб – шлюб між одним чоловіком та однією жінкою;
- полігамний шлюб – шлюб між одним і кількома партнерами:
полігінія – шлюб між одним чоловіком і кількома жінками;
поліандрія – шлюб між однією жінкою і кількома чоловіками;
- груповий шлюб – шлюб між кількома сім'ями.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення „сім'ї” та „шлюбу”.
2. У чому полягає відмінність у розумінні сім'ї як малої соціальної групи і як соціального інституту?
3. Охарактеризуйте відомі вам типи сімейної структури.
4. Чим відрізняється нуклеарна сім'я від розширеної? Які фактори, на вашу думку, сприяють руйнуванню розширеної сім'ї в індустріальному суспільстві?
5. Зробіть порівняльний аналіз таких моделей сім'ї: „традиційна” і „сучасна”, „авторитарна” і „егалітарна”.
6. Назвіть основні форми шлюбу.
7. Що таке інцест?
8. Назвіть соціальні та індивідуальні функції сім'ї.
9. Охарактеризуйте фактори сімейних розлучень.
10. Визначте основні тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні.

Тема 7. Соціологія молоді

План

1. Місце соціології молоді у системі соціологічного знання та у державній молодіжній політиці.
2. Молодь як соціально-демографічна група.
3. Студентство як соціально-демографічна спільнота.
4. Стан дослідження молодіжних проблем та необхідність розвитку соціології молоді.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338 с.

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

Піча В. Соціологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Піча, А. Хорунжий, Л. Кліманська, В. Савка / за ред. В. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 2008 – 340 с.

Практикум з соціології: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / за ред. В. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 368 с.

Сірий Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. / Є. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2859-12_21

Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991–2011 роки): [щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні]. – [Електронний ресурс]. – Режим дос тупу: <http://www.dipsm.org.ua/files/2012/04/dopovid-molod11-ebook.pdf>

Нестуля О. Соціологія: практикум модульний варіант: навч. посіб. [для студ. Вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Вerezомська. – К.: Цент учбової літератури, 2009. – 272 с.

Практикум із соціології [навч. посібник] / [за ред. В. М. Пічі]. – Львів: Магнолія плюс, 2006. – С. 180–203.

5. Редько О. Ф. Проблеми соціології молоді / О. Ф. Редько. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_2/27.pdf

Термінологічний словник

Державна молодіжна політика – системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом в законодавчій, виконавчій, судовій сферах, що ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах держави.

Молодіжна субкультура – культура певного молодого покоління, яке володіє загальними стилем життя, поведінки, групових норм, цінностей та переконань.

Молодь – це соціально-диференційована група, якій притаманні специфічні психологічні, фізіологічні та культурні властивості.

Соціологія молоді – розділ соціології, в якому розглядаються проблеми молоді як специфічної соціально-демографічної групи, її інтеграції в суспільстві, а також виховання, освіти та самоствердження в різних соціальних умовах.

Субкультура – сукупності переконань, цінностей, норм, зразків поведінки, характерних для певної соціальної спільноти (національні, професійні субкультури, субкультура організацій тощо).

Трудова адаптація – соціальний процес освоєння особистістю нової трудової ситуації, в якому і особистість і трудове середовище здійснюють активний вплив один на одного

Ціннісні орієнтації – спрямованість особистості на ті чи інші цінності матеріальної або духовної культури суспільства.

Ювенологія – міждисциплінарна галузь знання, пов'язана з вивченням молоді як соціально-демографічної групи, що поєднує в собі соціологічний, психологічний, політологічний, культурологічний, сексологічний та інші підходи.

Контрольні запитання

1. Розкрийте зміст поняття «молодь».
2. Що властиво молоді як великій соціально-демографічній групі.
3. Якими, на Вашу думку, мають бути вікові межі молоді в Україні? Відповідь обґрунтуйте.
4. Чим може допомогти соціологія молоді у вирішенні чи попередженні молодіжних проблем?
5. Які заходи слід застосовувати для допомоги у професійному самовизначенні молодих людей?
6. Чим зумовлений високий показник розлучень у молодих сім'ях?

Тема 8. Емпіричне дослідження в предметному полі соціології

План

1. Соціологічне дослідження: поняття, функції, види.
2. Програма соціологічного дослідження та її компоненти.
3. Вибірка в соціологічному дослідженні.
4. Методи збору первинної соціологічної інформації.

Основна література

Дворецька Г. Соціологія: навч. посіб. / Г. Дворецька. – КНЕУ, 1999. – 338с.

Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – 592 с.

Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених / О. Богдан; консультант-рецензент В. Паніотто. – К.: Дух і Літера, 2015. – 380 с.

Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іваненко / Е. Гіденс. – К.: Основи, 1999. – 726 с.

Гречихин В. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Гречихин. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 456 с.

Девятко И. Методы социологического исследования / И. Девятко. – Екатеринбург: изд-во Уральского университета, 1998. – 208 с.

Добренев В. И. Методы социологического исследования: учеб. / В. Добренев, А. Кравченко. – М: ИНФРА-М, 2004. – 768 с.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. Паніна. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – 320 с.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В.Осипова. – М.: Наука, 1983. – 476.

Термінологічний словник

Аналіз документів – сукупність методологічних принципів, які застосовуються для одержання з документальних джерел соціологічної інформації, необхідної для вирішення дослідницьких завдань.

Аналітичне дослідження – дослідження, яке не лише описує елементи явища або процесу, що вивчається, але й дозволяє виявити причини, які лежать в його основі.

Анкета соціологічна – документ, в якому міститься впорядкований перелік питань, які дозволяють отримати нову інформацію.

Анкетер – особа, яка здійснює збір соціологічної інформації методом анкетного опитування респондентів.

Анкетне опитування – метод отримання соціологічної інформації, за яким спілкування між дослідником і респондентом здійснюється за допомогою анкети:

- **анкетування індивідуальне** – вид анкетування, який не передбачає спільності місця та часу під час заповнення анкети для всієї сукупності респондентів;

- **анкетування групове** – вид анкетування, який передбачає одночасне заповнення анкети групою людей, які зібрані в одному приміщенні;
- **пресове анкетування (у ЗМІ)** – вид анкетування, який адресується специфічному контингенту: читачам газети, слухачам радіо тощо;
- **поштове анкетування** – вид анкетування, який передбачає розповсюдження анкети поштою та очікування її повернення після заповнення респондентом;
- **експертне анкетування** – вид анкетування спеціалістів-фахівців з проблеми, яка є предметом вивчення.

Вибіркова сукупність – це певне число елементів генеральної сукупності, відібрані за суворо заданим правилом.

Генеральна сукупність – це об'єкт дослідження, на який розповсюджуються висновки соціологічного аналізу.

Гіпотеза – наукове припущення, що висувається для пояснення явищ, фактів, процесів, які необхідно підтвердити або спростувати.

Інтерв'ю – метод одержання необхідної інформації шляхом безпосередньої цілеспрямованої бесіди інтерв'юера з респондентом:

- **фіксоване (стандартизоване) інтерв'ю** – різновид інтерв'ю, який суворо регламентований питальником;
- **фокусоване інтерв'ю** – різновид інтерв'ю, у якому респондента задалегідь знайомлять з проблематикою бесіди;
- **вільне інтерв'ю** – різновид інтерв'ю, у якому тема визначена задалегідь, а інтерв'юер має відносну свободу у веденні бесіди;
- **квазі-інтерв'ю у фокус-групах** – ретельно спланована дискусія, націлена на збір думок респондентів у неформальних умовах.

Когортне дослідження – різновид повторювального дослідження, об'єктом якого є певна вікова група, яка залишається постійною в часі повторних досліджень.

Конкретне соціологічне дослідження – наукове дослідження, що складається з системи послідовних методологічних, методичних, організаційно-технічних процедур, пов'язаних між собою в одне ціле з метою отримання достовірного знання на основі фактичних даних.

Контент-аналіз – метод якісно-кількісного аналізу документів з метою одержання об'єктивної, систематизованої й узагальненої інформації про соціальну реальність.

Лонгітюдне дослідження – вид повторювального дослідження, при якому відбувається довготривале спостереження за об'єктом.

Метод – спосіб одержання теоретичної або емпіричної інформації в процесі соціологічного дослідження.

Метод опитування – один із способів отримання первинної соціологічної інформації шляхом постановки в усній чи письмовій формі питань до окремого індивіда або групи людей.

Описове дослідження – дослідження, яке має на меті отримати цілісне, якомога повне уявлення про соціальне явище, що вивчається.

Панельне дослідження – вид повторювального дослідження, при якому обстежуються одні й ті ж люди через однакові часові інтервали.

Підсумковий документ аналізу соціологічної інформації – вид звітності про хід і результати соціологічних досліджень, який передається замовнику дослідження.

Повторне дослідження – дослідження одного й того ж або різних контингентів, які проводяться декілька разів через певні проміжки часу з наступним порівнянням отриманих результатів.

Полеве дослідження – різновид соціологічного дослідження, мета якого – вивчення соціальних об'єктів методом безпосереднього спостереження за ними у реальних природних умовах.

Програма соціологічного дослідження – науковий документ, в якому викладаються основні завдання дослідження, методика й техніка збору та обробки соціологічної інформації.

Разове дослідження – дослідження, яке дає інформацію про стан об'єкта аналізу, про кількісні характеристики якогось явища або процесу в момент його вивчення.

Респондент – особа, що бере участь в соціологічному дослідженні і є джерелом інформації, відповідаючи на запитання, поставлені в соціологічній анкеті чи бланку інтерв'ю.

Робочий план дослідження – документ, в якому висвітлюються етапи роботи, терміни проведення дослідження, визначаються необхідні матеріальні та людські ресурси тощо.

Розвідувальне (пілотажне, зондувальне) дослідження – пробне соціологічне дослідження, мета якого – перевірка якості обраного інструментарію.

Соціальний експеримент – спосіб отримання інформації про кількісні та якісні зміни показників діяльності і поведінки соціального об'єкта під впливом на нього керованих та контрольованих факторів.

Соціологічний моніторинг – цілісна система визначення змін в суспільстві на основі аналізу масових уявлень про них.

Соціометричний метод – метод опитування, спрямований на виявлення міжособистісних відносин шляхом фіксації взаємних почуттів, симпатій і неприязні серед членів групи.

Спостереження – метод, який скерований на планомірне, цілеспрямоване сприйняття явищ, результати якого в тій або іншій формі фіксуються дослідником, а згодом перевіряються:

- **включене спостереження** – вид спостереження, який передбачає входження у соціальне середовище, адаптацію до нього дослідника;
- **невключене спостереження** – спостереження ззовні, коли дослідник не є рівноправним учасником спостережної групи.

Контрольні запитання

1. Назвіть етапи проведення соціологічного дослідження та проаналізуйте їх щодо послідовності, призначення, змісту, особливостей здійснення.
2. У чому полягає специфіка опитування як методу збору первинної соціологічної інформації?
3. Охарактеризуйте види соціологічного опитування.
4. У чому полягають переваги і недоліки роздаткового, поштового, друкованого у пресі анкетування?
5. Розкрийте особливості соціометричного опитування. Якими вимогами слід керуватися при складанні соціометричної анкети?
6. В яких випадках доцільне застосування контент-аналізу?
7. Охарактеризуйте види соціологічного спостереження, проаналізуйте відмінності та специфіку їх застосування.
8. Охарактеризуйте стратегічний план соціологічного дослідження та його варіанти.
9. Як співвідносяться між собою стратегічний і робочий плани соціологічного дослідження? Якими є основні блоки робочого плану соціологічного дослідження?
10. Яке значення мають соціологічні дослідження в житті сучасного українського соціуму?

4. ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Соціологія – це:

- а) наука про соціальну поведінку;
- б) вчення про соціальні групи й спільності;
- в) наука про соціальні відносини;
- г) наука про суспільство.

2. Об'єктом соціологічної науки є:

- а) політична діяльність людей;
- б) виробнича діяльність людей;
- в) суспільство як цілісна соціальна реальність;
- г) психологія поведінки людей.

3. Академічний етап розвитку соціології охоплює період:

- а) V–XVIII ст.;
- б) XIX – перша чверть XX ст.
- в) 20–80-х рр. XX ст.
- г) XX–XXI ст.

4. Хто є автором роботи „Про поділ суспільної праці”?

- а) М. Вебер;
- б) О. Конт;
- в) Е. Дюркгейм;
- г) К. Маркс.

5. Суспільство – це

а) стійка форма організації і регулювання спільної діяльності людей;
б) сукупність соціальних, соціально-демографічних, професійно-кваліфікаційних, територіальних й етнічних спільнот, пов'язаних між собою відносно сталими стосунками;

в) сукупність індивідів, зайнятих економічно і соціально рівноцінними видами праці, які отримують приблизно однакову матеріальну і моральну винагороду;

г) стабільна, самовідтворювальна системна організація соціальних зв'язків і відносин, спрямована на задоволення потреб людини.

6. Консолідація соціальних зв'язків в межах суспільства здійснюється за допомогою такої основної ознаки суспільства, як:

- а) універсальність;
- б) автономність;
- в) інтегративність;
- г) територія.

7. Особистість – це:

а) сукупність біологічних та соціальних рис, які відрізняють одну людину від іншої;

б) окрема конкретна людина, представник людського роду;

в) система соціально значущих рис, що характеризує людину як продукт суспільного розвитку;

г) усі відповіді правильні.

8. Соціальна ідентифікація – це:

- а) процес входження в суспільство;
- б) відхилення в системі морально-правових норм;
- в) усвідомлення особистістю своєї приналежності до певної спільноти;
- г) цілеспрямовані дії, засновані на врахуванні потреб, інтересів і дій інших людей.

9. Соціологія сім'ї – це:

- а) спеціальна соціологічна теорія;
- б) галузева соціологічна теорія;
- в) одна із парадигм теоретичної соціології;
- г) теорія середнього рівня.

10. Сім'я – це:

- а) сукупність людей, пов'язаних спільністю життєвих умов, єдністю цінностей, усвідомленням соціальної ідентичності;
- б) первинна форма соціальної організації, яка виникла на основі родинних зв'язків та характеризується безпосереднім типом соціальних відносин;
- в) засноване на кровній спорідненості, шлюбі або усиновленні об'єднання людей, пов'язаних спільністю побуту, взаємними відповідальністю, піклуванням, допомогою;
- г) соціально санкціонована і регульована історична форма відносин між партнерами, що устанавлює їхні права й обов'язки.

11. Культура – це:

- а) система цінностей, життєвих уявлень, зразків поведінки, норм, сукупність способів та засобів людської життєдіяльності, об'єктивованих в предметних, матеріальних носіях та успадкованих наступними поколіннями;
- б) сукупність символічних стереотипних колективних дій, що втілюють в собі ті чи інші соціальні ідеї, уявлення, норми і цінності і викликають певні колективні почуття.
- в) система символів, переконань, цінностей, норм зразків поведінки, які відрізняють ту чи іншу соціальну групу від культури більшості суспільства;
- г) схвалені суспільством масові взірці дій, які рекомендується виконувати.

12. Регулятивна функція культури зводиться до:

- а) формування в межах культурної системи світогляду;
- б) збереження відносної цілісності суспільства;
- в) передачі соціальної спадщини за допомогою мови;
- г) формування особистості.

13. Об'єктом соціології освіти є:

- а) методи навчання;
- б) сфера освіти в цілому;
- в) форми освіти;
- г) педагогічний колектив.

14. Освіта виступає в суспільстві:

- а) соціальним інститутом;
- б) соціальним законом;

в) соціальною спільнотою.

г) соціальним явищем.

15. Конкретне соціологічне дослідження – це:

а) збір інформації про сукупну думку певної групи людей з певної проблематики;

б) комплексна програма взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток соціальних процесів у трудових колективах, регіонах;

в) складний комплекс програмно-впорядкованих науково-теоретичних, методичних та організаційно-технічних засобів, спрямованих на досягнення дослідницьких цілей і завдань;

г) цілісна система визначення змін в суспільстві на основі аналізу масових уявлень про них.

16. Різновид соціологічного дослідження, яке має на меті отримати цілісне, якомога повне уявлення про соціальне явище, що вивчається, називається:

а) польовим;

б) пілотажним;

в) аналітичним;

г) описовим.

17. Предметом наукового вивчення соціології виступає:

а) політична свідомість та державний устрій;

б) людська індивідуальна свідомість та психологічні особливості суспільства;

в) реальна суспільна свідомість та форми життєдіяльності суспільства;

г) національна культура.

18. До якого типу категорій належить поняття „суспільство”:

а) до загальнонаукових категорій у соціологічному заломленні;

б) до безпосередніх соціологічних категорій;

в) до категорій дисциплін суміжних із соціологією;

г) усі відповіді правильні.

19. В якій роботі Г. Спенсер здійснює порівняльний аналіз соціальних та біологічних організмів?

а) „Основи соціології”;

б) „Принципи соціології”;

в) „Соціологія як предмет вивчення”;

г) „Вивчення соціології”.

20. Згідно з М. Вебером соціальна дія, яка здійснюється на основі неусвідомлених психологічних імпульсів, почуттів – це:

а) цілераціональна;

б) ціннісно-раціональна;

в) традиційна;

г) афективна.

21. На думку якого вченого людство послідовно пройшло чотири формації: первісну, рабовласницьку, феодальну, капіталістичну?

а) К. Маркса;

- б) Д. Белла;
- в) М. Вебера;
- г) Т. Парсонса.

22. Визначте два головних елементи соціальної структури:

- а) система класів, верств, професійних та інших груп;
- б) система символів, норм, правил;
- в) соціально-територіальні спільності;
- г) соціальні інститути, безкласова система ролей і статусів.

23. Ціннісні орієнтації – це:

- а) реальні причини дій, що формуються в індивідів у зв'язку з їх відмінностями за станом і роллю в суспільному житті;
- б) спрямованість особистості на ті чи інші цінності матеріальної або духовної культури суспільства;
- в) загальна орієнтація людини на певний соціальний об'єкт, що передуює дії і виражає схильність діяти певним чином щодо цього об'єкта;
- г) об'єктивно зумовлена для людини необхідність у засобах існування і в діяльності з їх придбання.

24. На думку А. Платонова, темперамент, статеві та вікові властивості психіки характеризують таку підструктуру в структурі особистості як:

- а) біологічну;
- б) психологічну;
- в) соціального досвіду;
- г) спрямованості особистості.

25. Сім'я, яка складається з батьків і дітей, які перебувають на їхньому утриманні, називається:

- а) нуклеарною;
- б) розширеною;
- в) полігамною;
- г) полігінійною;

26. Категорія „нуклеарна сім'я” введена в соціологію:

- а) Ж. Мурдоком;
- б) М. Мід;
- в) П. Сорокіним;
- г) Ч. Ломброзо.

27. Що не відноситься до елементів культури?

- а) мова як знакова система;
- б) цінності та норми;
- в) система догматів;
- г) зразки поведінки (звичаї, обряди, традиції).

28. Культура, створена конкретним суспільством, яка передається з покоління в покоління – це:

- а) субкультура;
- б) контркультура;
- в) суперкультура;

г) загальнолюдська культура.

29. Яка з перелічених функцій не властива соціології освіти?

а) прогностична;

б) ідеологічна;

в) культурна;

г) виховна.

30. Панельне дослідження – це:

а) дослідження, при якому обстежуються одні й ті ж люди через однакові часові інтервали;

б) дослідження, при якому відбувається довготривале спостереження за об'єктом;

в) дослідження, предметом якого виступає певна вікова група, постійна в часі;

г) цілісна система визначення змін в суспільстві на основі аналізу масових уявлень про них.

Варіант 2.

1. Відносно сталі і систематично відновлювані зв'язки та відносини між соціальними суб'єктами – це:

- а) соціальне явище;
- б) соціальний процес;
- в) соціальний закон;
- г) соціальна дія.

2. Термін „соціологічні теорії середнього рівня” в соціології ввів:

- а) П. Сорокін;
- б) Р. Мертон;
- в) Г. Спенсер;
- г) Т. Парсонс.

3. Засновником „розуміючої” соціології є:

- а) М. Вебер;
- б) Е. Дюркгейм;
- в) Г. Зіммель;
- г) Ф. Тьонніс.

4. До структурних парадигм теоретичної соціології належать:

- а) символічний інтеракціонізм;
- б) структурний функціоналізм;
- в) соціологія конфлікту;
- г) феноменологічна соціологія.

5. Автором тези, що клас – це група людей, які мають однакове відношення до засобів виробництва, є:

- а) Ф. Тейлор;
- б) К. Маркс;
- в) М. Вебер;
- г) Е. Дюркгейм.

6. Вкажіть два шляхи підвищення соціального статусу:

- а) аскрипція;
- б) адаптація;
- в) досягнення;
- г) реорганізація.

7. Аскриптивний соціальний статус – це:

а) позиція, придбана індивідом у суспільстві завдяки його власним зусиллям;

б) становище індивіда в суспільстві, пов'язане з певними правами та обов'язками;

в) соціальне становище в суспільстві, приписане індивіду на основі його віку;

г) становище індивіда в первинній групі, яке обумовлюється ставленням до нього оточення.

8. Соціалізація особистості – це:

- а) освоєння норм і традицій даного суспільства;
- б) вид аномії;

в) становище індивіда в суспільстві, пов'язане з певними правами та обов'язками;

г) втрата особистістю об'єктивної належності до певної соціальної групи.

9. Шлюб між однією жінкою і кількома чоловіками – це:

а) моногамний шлюб;

б) груповий шлюб;

в) кузенний шлюб;

г) поліандрійний шлюб.

10. Молода сім'я, яка проживає окремо від батьків, називається:

а) патрілокальною;

б) нелокальною;

в) матрілокальною;

г) егалітарною.

11. Норми – це:

а) установлені схеми поведінки;

б) правила і стандарти поведінки;

в) сукупність знаків і символів;

г) визнані суспільством цілі.

12. Освіта зумовлює місце особистості в такій підструктурі суспільства, як:

а) соціально-демографічній;

б) соціально-професійній;

в) соціально-територіальній;

г) соціально-етнічній.

13. Формування ціннісних установок щодо розвитку освіти є характерним для:

а) гуманістичної функції соціології освіти;

б) прогностичної функції соціології освіти;

в) світоглядної функції соціології освіти.

г) виховної функції освіти.

17. Вид анкетування, який не передбачає спільності місця та часу під час заповнення анкети для всієї сукупності респондентів, називається:

а) анкетування індивідуальне;

б) анкетування групове;

в) поштове анкетування;

г) експертне анкетування.

18. До галузевих соціологічних теорій належать:

а) соціологія сім'ї;

б) соціологія особистості;

в) соціологія праці;

г) соціологія нації.

19. Хто з наведених нижче дослідників не є представником теорії конфлікту:

- а) Л. Козер;
- б) Р. Дарендорф;
- в) Д. Мід;
- г) К. Боулдінг?

20. Якого українського мислителя протосоціологічного періоду сучасники називали українським (рутенським) Демосфеном?

- а) Г. Сковороду;
- б) С. Оріховського;
- в) П. Могилу;
- г) М. Костомарова.

21. Категорія «соціальна стратифікація» відображає:

- а) ієрархічно організовану систему соціальної нерівності;
- б) процес переміщення соціальних груп з однієї страти в іншу;
- в) набір соціальних статусів особистості.

22. У якому із зазначених суспільств відсутня чітка стратифікаційна система?

- а) кастовому;
- б) становому;
- в) первіснообщинному;
- г) рабовласницькому.

23. Активна взаємодія індивіда з середовищем, у якому людина робить свідомий вибір – це:

- а) адаптація;
- б) інтеріоризація;
- в) екстеріоризація;
- г) десоціалізація.

24. Санкції – це:

- а) засіб соціального контролю;
- б) засіб стимулювання діяльності;
- в) засіб узгодження соціальних інтересів;
- г) засіб соціальної інтеграції.

25. У якому із творів українських письменників описано процес розпаду складної багатопоколінної сім'ї:

- а) „Наталка Полтавка”;
- б) „Кайдашева сім'я”;
- в) „Захар Беркут”;
- г) „Назар Стодоля”.

26. В європейській культурі статеve співжиття кровних родичів трактується як:

- а) проміскуїтет;
- б) марганатичний шлюб;
- в) кузенний шлюб;
- г) інцест;

27. Девіантна культура – це:

- а) сукупності переконань, цінностей, норм, зразків поведінки,

характерних для певної соціальної спільноти;

б) культура конкретного індивіда;

в) різновид субкультури, що притаманний групам з соціально відхиленою поведінкою;

г) сукупність культурних зразків, які вказують на стандарти правильної поведінки, дозволяють або забороняють певні дії.

28. Диференціація учнів за здібностями, предметними і професійними нахилами відображає зміст:

а) селективної функції інституту освіти;

б) комунікативної функції інституту освіти;

в) інструментальної функції інституту освіти;

г) виховної функції інституту освіти.

29. Фокусоване інтерв'ю – це:

а) інтерв'ю, яке суворо регламентоване питальником;

б) інтерв'ю, у якому респондента заздалегідь знайомлять з проблематикою бесіди;

в) інтерв'ю, у якому тема визначена заздалегідь, а інтерв'юер має відносну свободу у веденні бесіди;

г) ретельно спланована дискусія, націлена на збір думок респондентів у неформальних умовах.

30. Пошукове спостереження – це:

а) спостереження, при якому дослідник тією чи іншою мірою безпосередньо включений у досліджуваний процес;

б) спостереження, яке застосовується у реальній життєвій ситуації;

в) спостереження, яке використовують з метою з метою пошуку фактів, коригуючи тему досліджень;

г) усі відповіді правильні.

5. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ»

1. Соціологія як наука. Предмет і об'єкт соціології.
2. Структура соціологічного знання.
3. Методи соціології.
4. Система категорій соціології.
5. Закони соціології.
6. Функції соціології.
7. Місце соціології в системі суспільних наук.
8. Значення соціології для розв'язання соціально-економічних і політичних проблем модернізації українського суспільства.
9. О. Конт – засновники соціології як самостійної науки.
10. Соціологічна теорія Г. Спенсера.
11. Течії соціологічного позитивізму: соціальний дарвінізм, расово-антропологічна та географічна школи.
12. Соціологічна концепція марксизму та її критичний аналіз.
13. Е. Дюркгейм про предмет та метод соціології.
14. «Розуміюча» соціологія М.Вебера.
15. Німецька формальна соціологія: Г. Зіммель та основні категорії його соціологічного вчення.
16. Німецька формальна соціологія: Ф. Тьонніс та предмет його дослідження.
17. Зміст структурно-функціонального підходу до аналізу суспільства.
18. Інтерпретативні парадигми сучасної соціології.
19. Інтегральна соціологія П.Сорокіна та її зміст.
20. Розвиток української соціології ХІХ – початку ХХ ст.
21. Суспільствознавчі дослідження І. Франка.
22. М. Грушевський як історик-соціолог.
23. Соціологічні ідеї Б. Кістяківського.
24. Соціологічна концепція М. Шаповала.
25. Соціологія в Радянській Україні.
26. Основні напрямки розвитку соціології в сучасній Україні.
27. Суспільство, основні ознаки і типи суспільства.
28. Соціальна структура суспільства, її основні елементи.
29. Соціально-класова структура суспільства.
30. Соціальна стратифікація суспільства.
31. Соціальна мобільність та проблеми її вивчення.
32. Особливості стратифікації сучасного українського суспільства.
33. Особливості соціологічного аналізу особистості.
34. Соціальна структура особистості.
35. Соціалізації особистості як процес.
36. Соціальний статус і система соціальних ролей особистості. Рольовий конфлікт.
37. Поняття «соціальний тип особистості». Типології особистості.
38. Соціологія сім'ї: об'єкт, предмет, основні категорії.

39. Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Структура сім'ї.
40. Типологія сім'ї та шлюбу.
41. Соціальні функції сім'ї.
42. Тенденції розвитку сучасної сім'ї.
43. Поняття культури. Соціологія культури.
44. Основні категорії соціології культури.
45. Форми культури.
46. Соціокультурна ситуація в сучасній Україні.
47. Соціологія освіти як наука. Структура соціології освіти.
48. Освіта як соціальний інститут. Функції освіти.
49. Структурні характеристики системи освіти в Україні.
50. Місце соціології молоді у системі соціологічного знання та у державній молодіжній політиці.
51. Молодь як соціально-демографічна група.
52. Стан дослідження молодіжних проблем та необхідність розвитку соціології молоді.
53. Соціологічне дослідження, його етапи і функції.
54. Види соціологічного дослідження.
55. Програма соціологічного дослідження.
56. Вибірка в соціологічному дослідженні.
57. Опитування як метод збору соціологічної інформації. Види опитувань.
58. Аналіз документів як метод збору соціологічної інформації.
59. Спостереження як метод вивчення явищ соціальної реальності.
60. Експеримент у соціологічному дослідженні.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання всіх видів поточного і підсумкового контролю диференційоване і проводиться за 100 бальною шкалою ECTS.

<i>Оцінка ECTS.</i>	<i>Національна шкала</i>		<i>Університетська шкала</i>
A	5 «відмінно»	зараховано	90-100
B	4 «добре»		80-89
C			70-79
D			60-69
E	3 «задовільно»		50-59
FX	2 «незадовільно»	не зараховано	26-49 (з можливістю повторного складання)
F		1-25 (з обов'язковим повторним курсом)	

Оцінка А «Відмінно» виставляється студенту, який володіє глибокими знаннями теоретичного матеріалу, виконав усі передбачені програмою навчання завдання, якість виконання яких оцінена кількістю балів, близькою до максимального. Суттєвим моментом у відповідях студента повинні бути зв'язок теорії з практикою, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

Оцінка В «Дуже добре» – теоретичний курс студентом засвоєний в значній мірі, проте допущені незначні неточності та пропущені окремі пояснення, в основному сформовані необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом; передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, наближеною до максимального.

Оцінка С «Добре» – теоретичний курс студентом засвоєним по суті, але допускаються незначні неточності, неповне викладення матеріалу, деякі навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них не оцінена максимальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.

Оцінка D «Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дані відповіді на частину питань, але не менше 75% від повної відповіді, причому у відповідях не було принципових помилок, наявні прогалини не мають суттєвого характеру, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань виконані, але наявні певні неточності та недоречності, деякі з виконаних завдань містять помилки.

Оцінка E «Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дана відповідь на частину питань, але не менше 60% від повної відповіді, є суттєві неточності та недоречності, порушена послідовність у викладенні

програмного матеріалу, є помилки в формулюванні основних теоретичних положень, відчуваються складнощі у вирішенні практичних питань, практичні навички роботи несформовані, багато з передбачених програмою навчання завдань не виконано або якість виконання деяких з них оцінені кількістю балів, близькою до мінімальної.

Оцінка FX «Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дано правильну відповідь тільки на частину питань (в обсязі менше, ніж 60%), необхідні практичні навички роботи несформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань невиконані, або їх якість виконання оцінені кількістю балів, близькою до мінімального. При додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань.

Оцінка F «Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу незасвоєний, необхідні практичні навички роботи несформовані, усі виконані завдання містять грубі принципові помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до будь-якого значимого підвищення якості виконання навчальних завдань.

Згідно з видами контролю знань і умінь, набутих студентом, 100-бальна шкала передбачає врахування оцінок поточної успішності, балів за контрольну роботу та балів за індивідуальну роботу.

**Розподіл максимальної кількості балів під час оцінювання знань
студентів із дисципліни
«Соціологія»
(форма підсумкового контролю – залік)**

Максимальну кількість балів у процесі оцінювання знань студентів за підсумками дисципліни розподіляють за вимогами підсумкового контролю у формі заліку. Підсумковий бал визначається на останньому семінарському занятті. Він складається із суми підсумкового бала за семінарські заняття (максимально 70 балів), бала за контрольну роботу (у формі тестів) (максимально 20 балів) і бала за індивідуальну роботу (максимально 10 балів) та в сукупності становить 100 балів. Незадовільні оцінки (за винятком відпрацьованих) не беруть до уваги при додаванні оцінок, але вони входять до переліку загальної кількості оцінок.

7. ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ І ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Соціологія» розроблена згідно з діючими вимогами, охоплює поточний та підсумковий контроль знань.

Поточний контроль

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється під час лекційних, семінарських, індивідуальних консультаційних занять. Його мета – перевірка знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та з'ясування рівня їхньої підготовленості до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю рівня знань студентів - виявити обсяг, глибину та якість засвоєння матеріалу; а також виявити прогалини у знаннях студентів і реалізувати можливості їх усунення; стимулювати інтерес студентів до предмета.

Форми поточного контролю рівня знань студентів – усне опитування, письмове опитування, тести, дискусійне обговорення, індивідуальне розв'язання практичних завдань, творчих проблемних запитань. За підсумками поточного контролю знань, результати якого відображені в оцінках за семінарські заняття, наприкінці семестру виводять підсумкову оцінку поточного рівня успішності студентів – середнє арифметичне всіх отриманих оцінок.

Пропущені заняття студенти відпрацьовують обов'язково. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з часу його пропуску. Невідпрацьовані вчасно пропущені заняття є підставою для не допуску студента до складання заліку.

Семестровий контроль

Семестровий контроль є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни. Семестровий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку.

Залік – форма підсумкового контролю, зміст якого полягає в оцінюванні засвоєного студентом навчального матеріалу з дисципліни і містить складені змістові модулі, виконані індивідуальні завдання та завдання для самостійної роботи студентів.

Семестровий контроль студентами, які одержали незадовільну підсумкову оцінку (менше 50 балів) або були недопущені до складання семестрового контролю, перескладається згідно з графіком навчального процесу та розпорядженнями Івано-Франківського фахового коледжу.

8. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г. Социальная психология / Г. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 376 с.
2. Антонов И. А. Микросоциология семьи (Методология исследования структур и процессов) / И. А. Антонов. – М.: Note Rene, 1998.
3. Арон Р. Етапи розвитку соціальної думки / Р. Арон. – К.: Юніверс, 2004. – 688 с.
4. Асп Э. Введение в социологию / Пер. с фин. под общ. ред. А. О. Бороноева / Э. Асп. – СПб.: Алетейя, 1998. – 245 с.
5. Бергер П.Л., Бергер Б. Социология: Биографический подход / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004. – С. 25-396.
6. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених / О. Богдан; консультант-рецензент В. Паніотто. – К.: Дух і Літера, 2015. – 380 с.
7. Болотіна Є. Соціологія: навчальний посібник / Є. Болотіна, В. Мішура. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 128 с.
8. Вебер М. Избранные произведения: Пер с нем. / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
9. Гавриленко І. Соціологія освіти: навч. посіб. / І. Гавриленко, О. Скідін. – Запоріжжя: «ЕТТА-ПРЕСС» 1998. – 396 с.
10. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура / Э. Гидденс // Социологические исследования. – 1992. - №11. – С. 107-121.
11. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іваненко / Е. Гіденс. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
12. Городняк І. Соціологія освіти: навч. посіб. / І. Городняк. – Львів: «Науковий Світ-2000», 2011. – 265 с.
13. Гречихин В. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Гречихин. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 456 с.
14. Громов И. А. Западная социология: учебное пособие / И. А. Громов, А. Ю. Мацкевич, В. А. Семенов. – СПб: Ольга, 1994. – 329 с.
15. Девятко И. Методы социологического исследования / И. Девятко. – Екатеринбург: изд-во Уральского университета, 1998. – 208 с.
16. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2859-12_21
17. Добренъков В. И. Методы социологического исследования: учеб. / В. Добренъков, А. Кравченко. – М: ИНФРА-М, 2004. – 768 с.
18. Захарченко М. В. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.) / М. В. Захарченко, О. І. Погорілий. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
19. Злобіна О. Категорія «особистість» у системі понять соціологічної теорії / О. Злобіна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №2. – С. 121-134.
20. Злобіна О. Суспільна криза: життєві стратегії особистості / О. Зло-

біна, В. Тихонович. – К.: Стилос, 2001. – 238 с.

21. Ионин Л. Г. Социология культуры / Л. Ионин. – М.: Логос, 1996. – 362 с.

22. Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб.: Питер, 2008. – С. 46-91.

23. История социологии в Западной Европе и США: учеб. для вузов / отв. ред. Г. В. Осипов. – М.: Изд. группа Норма – ИНФРА, 1999. – 576 с.

24. История теоретической социологии. Т. 1,2 / сост. и ред. Ю. Давыдов. – М.: Канон, 1997. – Т. 1. – 496 с. – Т. 2. – 560 с.

25. Іващенко О. Про анатомію економічної нерівності в сучасній Україні: соціологічні дослідження / О. Іваненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – №4. – С. 29-55.

26. Капитонов З. А. Социология XX века: история и технологии: учебное пособие / З. А. Капитонов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 408 с.

27. Катаєв С. Сучасне українське суспільство: навч. посіб. / С. Катаєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 200 с.

28. Кравченко А. И. История зарубежной социологии: учеб. пособ. для ВУЗов / А. И. Кравченко. – М.: Культура, Академический проект, 2005. – 704 с.

29. Лукашевич М. Соціологія. Загальний курс: підруч. / М. Лукашевич, М. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

30. Марценюк Т. О. Стан гендерної рівності в Україні: міжнародний аспект / Т. О. Марценюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Soc/2007_70/09_mart_synyuk_to.pdf

31. Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991–2011 роки): [щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dipsm.org.ua/files/2012/04/dopovid-molod11-ebook.pdf>

32. Нестуля О. Соціологія: практикум модульний варіант: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Верезомська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.

33. Павліченко П. П. Соціологія. Навчальний посібник / П. П. Павліченко, Д. А. Литвиненко. – К.: Лібра, 2002. – 256 с.

34. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. Паніна. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – 320 с.

35. Піча В. Соціологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття / В. Піча, А. Хорунжий, Л. Климанська, В. Савка / за ред. В. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 2008 – 340 с.

36. Піча В. Соціологія: курс лекцій / В. Піча. – К.: Заповіт, 1996. – 344 с.

37. Піча В. Як підготувати, провести й узагальнити результати соціологічних досліджень / В. Піча, С. Вовканич, В. Маковецький. – Львів, 1996. – 34 с.

38. Победа Н. А. Социология культуры / Н. Победа. – Одесса: Астропринт, 1997. – 224 с.

39. Погорілий О. І. Соціологічна думка XX століття: посіб. / О. Погорілий.

рілий. – К.: Либідь, 1996. – 224 с.

40. Попова І. Соціологія. Пропедевтичний курс: підручник для студентів вищих навч. закл. / І. Попова. – 2-ге вид. – К.: Тандем, 1998. – 272 с.

41. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію державної сімейної політики» від 17 вересня 1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>

42. Практикум з соціології: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / за ред. В. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 368 с.

43. Примуш М. Загальна соціологія: навч. посіб. / М. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.

44. Пшеничнюк О. В. Соціологія: посібник для підготовки до іспитів / О. В. Пшеничнюк, О. В. Романовська. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2002. – 152 с.

45. Рабочая книга социолога / под ред. Г. В.Осипова. – М.: Наука, 1983. – 476 с.

46. Руткевич М. О предмете социологической науки: три методологических вопроса / М. Руткевич // Социологические исследования. – 1991. – №7. – С. 25-37.

47. Ручка А. А. Курс історії теоретичної соціології: навч. посіб. / А. А. Ручка, В. В. Танчер. – К.: Наукова думка, 1995. – 327 с.

48. Сімейна політика в Україні та ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.family-institute.org.ua/konferenciji/articles/24_sisejna-politika-v-ukrajini-ta-jes.html

49. Сірій Є. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб./ Є. Сірій. – К.: Атака, 2004. – 480 с.

50. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – М.: Феникс, 1994. – 688 с.

51. Современная западная социология. Словарь / сост. Ю. Давыдов, М. Ковальова, А. Фоменков. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.

52. Соціологічна думка України: навч. посіб. / М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін. – К.: Заповіт, 1996. – 424 с.

53. Соціологія культури: навч. посібник / О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін. - К.: «Каравел», Львів: «Новий світ-2000», 2002. – 334 с.

54. Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 2-е вид. – К.: Знання, КОО, 2003. – 455 с.

55. Соціологія: підруч. / за ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Київ – Харків, 1998. – 624 с.

56. Соціологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 560 с.

57. Структурні виміри сучасного суспільства: навч. посібник / за ред. С. Макеєва. – К., 2006. – С. 209-243.

58. Танчин І. Соціологія: навч. посіб. / І. Танчин. – К.: Знання, 2007. – 351 с.

59. Черниш Н. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

60. Ядов В. Размышления о предмете социологии / В. Ядов // Социологические исследования. – 1990. – №2. – С. 3-17.